

Терещенко О. Г., аспірант, Кудревський М. А., студент, Чупріна Н. В., професор
Київський національний університет технологій та дизайну
**ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНІ ЗАСОБИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЕТНІЧНИХ МОТИВІВ
ДЕКОРУ СУЧАСНОГО КОСТЮМА**

Анотація. В роботі охарактеризовано різновид українських прикрас, головних уборів, їх розвиток та урізноманітнення. Систематизовано сучасні матеріали та тенденції в ювелірних прикрасах та біжутерії сьогодення та минулого. Коштовні каміння, метал, природні і інші сучасні матеріали дають можливість створити неперевершені образи і втілити в життя національні прикраси по-новому. Проаналізовано передумови, методи та засоби створення актуального образу в етностилістиці. Обґрунтовано доцільність застосування прикрас та головних уборів як засобу декору в дизайні етнічно орієнтованих моделей костюма. Визначено засоби інтерпретації етнічних мотивів у розробці авторських зразків декору костюма.

Ключові слова: дизайн ювелірних виробів та біжутерії; етностилістика; традиційні прикраси України; головні убори; декор; модні тенденції.

Tereshchenko O., Kudrevskiy M., Chuprina N.
Kyiv National University of Technologies and Design
**ARTISTIC MEANS OF INTERPRETATION OF ETHNIC MOTIVES
OF MODERN COSTUME DECOR**

Abstract. The work describes a variety of Ukrainian jewelry, headdresses, their development and diversification. Modern materials and trends in jewelry and jewelry of the present and past are systematized. Precious stones, metal, natural and other modern materials make it possible to create unique images and bring national beauties to life in a new way. The prerequisites, methods and means of creating an actual image in ethnostylistics are analyzed. The expediency of using jewelry and headdresses as a means of decoration in the design of ethnically oriented costume models is substantiated. Means of interpretation of ethnic motifs in the development of author's samples of costume decor are determined.

Keywords: design of jewelry and bijouterie; ethnostylistics; traditional jewelry of Ukraine; headdresses; decor; fashion trends.

Вступ. Сучасна мода існує в глобальному середовищі. На перший план виходить функціональність, але і не на останньому місці є естетика, привабливість і екологічність виробу. Український народ відрізняється деякою емоційністю, тому саме українські мотиви є колористичними, передають форми і пластику навколишньої природи. Кожна культура має свої знакові символи, що передають характер та духовні цінності народу. Розглядаючи саме народне мистецтво, можна сказати, що воно певною мірою впливало на всю нашу творчість. Саме народне мистецтво завжди має свій стиль та своє коріння. Тому не дивно, що більшість дизайнерів знаходять джерела натхнення саме в народній творчості. Досліджуючи сучасний ринок та творчість модельєрів, не можливо не помітити зростаючого попиту на одяг, аксесуари та доповнення до костюма в етностилістиці. Завжди оригінальні, яскраві та самобутні, вони приваблюють споживача та створюють конкуренцію іншим стильовим рішенням. Кожна прикраса створена в етнічному стилі додає завершеності та самобутності образу. З давніх давен не лише жінки, а й чоловіки надають перевагу автентичним речам для самовираження. Чоловічі атрибути та деякі незмінні речі залишаються суто чоловічими: печатки, ремні, зброя, руків'я металевих ножів, запонки і т.д. В дослідженні було розглянуто різноманітні українські прикраси їх автентичність та різновиди. Було проаналізовано характеристику форм та матеріалів.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз художньо-композиційних характеристик українських традиційних прикрас та декоративно-прикладного мистецтва для оздоблення актуальних сучасних моделей вбрання в етностилістиці.

Результати досліджень. З давніх давен українські жінки славились витонченим смаком та естетичним підходом до формування свого вбрання. Українські панянки могли похвалитись пацьорками з венеціанських намистин, коралів, перл, срібними чи золотими сережками і багатьма іншими необхідними дрібничками в своєму образі. Навіть представниці найбідніших верств населення носили прикраси та декорували свій костюм аксесуарами.

Найпершими та найпоширенішими нашійними прикрасами, що відомі дослідникам сьогодення, були низки з кісточок ягід, овочів, зерен, та навіть двостулкових молюсків, а пізніше їхнє місце посіли металеві, камінні та скляні намиста. З розвитком традиції носіння прикрас, їх стали виготовляти з природних матеріалів – бурштину, скла, напівдорогоцінного каміння, перлів. Такі прикраси коштували, як цілий масток, і вирізняли лише вбрання заможних жінок.

Але не тільки українські жінки носили прикраси. Чимало прикрас носили і чоловіки, підкреслюючи свій статус. Це були прикраси-обереги, прикраси які відображали заможність родини, і необхідні в житті чи побуті речі, які можна було зробити витонченими та оздобленими коштовним камінням. Найчастіше прикрашали зброю, нашивали прикраси на одяг, пояси. Найпопулярнішими були сережки та перстні. В сучасному світі багато чоловіків носять годинник, перстень-печатку чи ланцюжок зроблені зі срібла чи золота.

а) *окрайка, або окравка
широкий чоловічий
пояс*

б) *козацький перстень
з музею Ханенків*

в) *через широкий
чоловічий пояс
з 3–5 пряжками*

г) *пряжки*

Рис. 1. Різновиди українських прикрас

З часів прийняття Київською Руссю християнства розвиток таких промислів як обробка металів, гутництво та ювелірне мистецтво вийшли на новий рівень. Маючи вигідне географічне розташування та торгівельні зв'язки з сусідніми, а інколи і далекими, державами майстри Київської Русі переймали й розвивали різні ремесла, вдосконалюючи свою майстерність та художню образність прикрас та оздоб для вбрання чи побуту. В X–XII ст. активно розвивалася сфера гутництва. В прикрасах українок все частіше зустрічалися скляні прикраси – намисто, браслети, каблучки, вставки в перстні. «У XII–IX ст. всі намистини на території Подніпров'я були близькосхідного походження. Не змінилася ця ситуація і в X ст. За результатами розкопок на Подолі в Києві, обсяг скляних виробів, зокрема й намистин, які виготовляли на місці з імпортних напівфабрикатів, у X ст. становив майже 100%, у XI ст. – 80%, а наприкінці XI–XII ст. – 20%. За зовнішнім виглядом вони майже не відрізняються від східних зразків, але виготовлялися вже шляхом навивання на стижень. Зникають намистини, виконані в техніці мілефіорі та мозаїчні. Змінюється і кольорова гама намистин: замість масового

виробництва жовтих лимонок і багаточастинних пронизів з'являються сині пастові та золочені намистини – такі кольори характерні для візантійської палітри» [6].

а) пацьорки

б) баламути

в) намистини з перлів

г) скляне намисто

Рис. 2. Різновиди українських прикрас

На ряду зі скловиробництвом активно розвивались металеві промисли – мосяжництво. Народні майстри за допомогою примітивної техніки відливали та оздоблювали карбуванням, гравіюванням і металевою інкрустацією різні предмети господарського вжитку та аксесуари до ошатного чи повсякденного вбрання. Перші зразки мосяжних виробів на території України беруть початок з трипільської культури. З тих часів мосяжництво зазнавало як занепаду, так і розквіту у різних регіонах України. Але найбільшого розвитку в Україні мосяжництво набуло у Східних Карпатах з XVIII ст. і передається з покоління в покоління, досягнувши високого розвитку та засобів художньої виразності [7, 8].

Вже в другій половині XIX ст. десятки майстрів більш ніж у 35-ти селах Гуцульщини виготовляли вироби не лише для власних потреб, а й на замовлення. Розвитком мосяжництва зацікавилися представники прогресивної інтелігенції та уряд Австро-Угорщини, в результаті чого в 1905 р. був створений навчальний заклад різьбярства і металевої орнаментики у м. Вижниця. З того часу і до Першої світової війни відбувається стрімкий розвиток цього ремесла в Україні. Проте, в період Першої та Другої світових війн спостерігається призупинення розвитку мосяжництва [5, 6].

Ще одним з традиційних напрямів декоративного мистецтва України вважається бісероплетіння. Традиція бісерного декору вбрання українців Північної Буковини пройшла кілька етапів розвитку, кожен з яких являє собою окреме явище українського народного мистецтва. Зокрема, становлення та перший етап розвитку буковинської традиції відбувся у XIX столітті. Ключовою ознакою цього етапу стало розповсюдження в ансамблі народного костюма накладних бісерних прикрас. Відомі з XIX ст. накладні оздоби з бісеру набули ще більшого поширення з часом і трансформувались у різні види та техніки декорування одягу та аксесуарів, аж до вишивкою тканин та елементів предметів одягу. Найулюбленішою прикрасою одягу залишався стрічковий гердан («йордан», «гьордан», «дьордяник», «усьорок»), який дівчата носили на голові, шиї, грудях. Стрічковим герданом, поряд із трясунками, ковилою, пір'ям «павуна» або півня, надалі оздоблювали солом'яний або фетровий капелюх парубка. Довгий стрічковий гердан з підвішеним до нього дзеркальцем парубки носили на грудях. Так само жіночою та чоловічою нагрудною прикрасою відпочатково був розетковий гердан («ліщи», «басми», «йордан», «йорданик», «згарда», «усьорок», «шлярка з цяток») [1, 4].

Таким чином можна зробити висновок, що кожна жінка не залежно від соціального чи родинного стану прикрашала своє вбрання, надаючи аксесуарам не тільки сакрального значення, а й естетичної привабливості. Спочатку це були досить прості металеві, срібні, рідше золоті прикраси, а з часом вони почали ускладнюватися. Прикраси або речі побуту прикрашалися дорогоцінним або напівдорогоцінним

камінням, перлами та мушлями. Пізніше з розвитком торгівельних шляхів до України почали завозити венеціанські скляні намистини, дорогоцінний корал, бурштин та перли. Починаючи з XVI століття обов'язково в кожній українській жінки в скрині було коралове, бурштинове намисто, металеві браслети, срібні чи золоті сережки.

а) криза, кривулька

б) гердан

в) селянка, плетінка

Рис. 3. Різновиди українських прикрас

а

б

в

г

д

е

є

ж

з

Рис. 4. Різновиди українських прикрас (б – масажництво, вироби з металу, б – Дукач (лічман, ягнує), в – Салба, г – Зграда, д – Шелести (бубонці), е – Дукачи (таляри), є – Сепраги, ж – Коралі, з – Бурштинове намисто

Не останню роль у формуванні традиційного жіночого вбрання відігравали головні убори, які залежно від регіону змінювались формою та методом виготовлення, способом зав'язування (існувало до тридцяти способів навязування). Найдавнішим жіночим головним убором українок було довге полотнище – серпанок. Це був праобраз хустки. Серпанок виготовляли з тонкої пряжі, на кінцях прикрашали тканими або вишиваними візерунками. Орнаменти, манера в'язання та способи укладання – все це залежало від регіону України. Як правило українки поєднували два головних убори – серпанок до трьох метрів довжини і очіпок, виготовлений з парчі чи оксамиту, на який і пов'язували серпанок. Згодом на зміну серпанку прийшла хустка, яка несла в собі оберегові знаки і була декоративною прикрасою в повсякденному вбранні. У селянському побуті хустка несла в собі значення обрядової символіки: Нею накривали хліб і використовували у весільному ритуалі: наречена дарувала вишиту власноручно хустку своєму судженому, перев'язуючи йому руку. Найбарвистіший головний убір українських дівчат – квітковий віночок, який створювали з живих або навіть штучних квітів, вплітаючи в нього різноколірні, яскраві стрічки. Цей головний убір найбільш відомий у

світі як символ українського костюма. Але крім віночків, дівчата носили багато інших уборів – стрічки, хустки, смужки з ошатної тканини, дротяний обруч з підвісками, коло з картону, рясно декороване прикрасами з різних матеріалів. Всі дівочі головні убори були відкритими й не приховували коси – гордість і красу кожної дівчини. З плином часу змінюється мода, але прикраси та аксесуари продовжують супроводжувати жіночий образ все життя. З'являються сучасні головні убори, проте хустка та вінок досьогодні прикрашають дівчат та жінок [2, 3].

Рис. 5. Різноманітні головні убори українських жінок

Зовнішній вигляд людини відіграє важливу роль в його сприйнятті оточуючими, в цьому значною мірою допомагають різноманітні аксесуари сучасного вбрання. За останнє сторіччя ювелірні вироби зазнали безліч змін не тільки в зовнішньому вигляді і складі, але і в способі обробки матеріалів. Прикраси виготовляють не тільки з благородних металів, а й зі сплавів з міддю, цинком і латунню. Такі добавки дозволяють розширити можливості майстра і допомагають модницям купити якісні прикраси за доступною ціною. В наш час використовують різноманітні покриття іншими металами – це фарбування, фольгування, напилення і гальванізацію. Щоб урізноманітнити вигляд виробів, їх інкрустують дорогоцінним та напівдорогоцінним камінням. Для біжутерії іноді використовують стрази Swarovski. З кожним роком ювелірна майстерність розвивається і популяризується все більше. Всесвітньовідомими ювелірами сьогодні є Амбаджи Шинде, Віктуар де Каstellан, Вірен Багат, Жоель Артур розенталь Мішель Онг, Уолесс Чан, Фаваз Грузі. Серед світових ювелірів поряд стоять наші українські ювеліри Kochut, Олена Яструб, Майя Котельницька.

Що ж до сучасних головних уборів, їх різноманіття та матеріали виготовлення стають масово поширеними та мають великий вибір. Від натуральних матеріалів – пальтові, костюмні вовняні і напівшерстяні тканини, трикотажні полотна, штучні і натуральні шкіра, замша і хутро, дубльовані матеріали, бавовняні, лляні, шовкові тканини, соломка, до штучних – віскозної соломки, моноволокна, ковпаків Рафі і пеньки, целофану, мереживного полотна. Така кількість матеріалів дозволяє виготовляти шляпи та берети, шапки, повязки, хусточки і інше.

Висновки. В сучасному світі ювелірне мистецтво набуває масового виробництва. З розвитком ювелірних майстерень, різноманіття матеріалів на ринку представлено дуже велику кількість виробів. Аналізуючи сучасні вироби їх можна умовно розділити на біжутерію, вироби зі срібла та золота, вироби з напівдорогоцінного каміння і зазвичай останні виготовляються в етностилістиці. З часом основними тенденціями дизайну прикрас України стає авангард, експерименти з новими матеріалами, що зумовило появу нових ювелірних шкіл наприклад, Львова і Києва. Та все ж таки більшість художників продовжує працювати в традиційних техніках і матеріалах. Серед різноманітних художніх індивідуальних манер, що утверджують своє бачення ювелірного мистецтва,

можна виділити два основні напрями: ультрасучасне дизайнерське вирішення та традиційне, зі створеними століттями прийомами. Продовжують розвиватись різноманітні головні убори. Залишаються популярними вінки та хустки. Але розвиваються нові напрямки створення головних уборів – пов'язки, шляпи, обручі та шапки. Сьогодні, як і в давнину популярно носити різноманітні прикраси і головні убори які довершують образ сучасних пані.

Список використаної літератури

1. Будзан А. Ф. Художні вироби з бісеру. *НТЕ*. 1976. № 1. С. 80–85.
2. Гонтар Т. О. Художні особливості народного одягу українців західних областей Української РСР. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. Київ, 1975. С. 66–83.
3. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. Київ, 1988. С. 25–80.
4. Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. Львів, 2007. 460 с.
5. Національна академія наук України, Історія декоративного мистецтва України: в 5 томах. Київ: ІМФЕ, 2010. Том 1. С. 321–357.
6. Національна академія наук України, Історія Українського мистецтва: в 5 томах. Київ: Бізнесполіграф, 2010. Том 2. С. 143–1027.
7. Шмагало Р. Художній метал України ХХ–ХХІ ст. *Енциклопедія художнього металу*. Львів: Апріорі, 2015. Том 2. 275 с.
8. Шоломій Віктор. Енциклопедія художнього металу. *Каталог творів*. URL: <http://artmetal.org.ua/%D1%88%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B>.
9. Шоломій В. Становлення студій з художнього металу. *Вісник ЛАМ*. Львів, 1996. Вип. 7. С. 52–55.
10. Традиційні прикраси українок 19–20 століть: подорож в минуле. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/article/985_tradiciini-prikrasi-ukrajnok.htm.